

TUDOR ARGHEZI: OCHII MAICII DOMNULUI

Prof. Frîntu Maria
Școala Gimnazială „Alexandru Ștefulescu” Tg-Jiu

Atitudinea de început a lui Arghezi față de roman a fost una de respingere, datorată masivității acestuia, "cărți bolovan". Lipsa de variație a romanului nostru, cum considera el, imposibilitatea speciei de a ieși din tipare, pe de o parte și tentația noului, o înțelegere modernă a discursului literar, pe de alta sunt principalele cauze ce determină atracția către roman. Fenomenul de respingere e cauzat de marile lui dimensiuni, "sutele și miile de hectare". Între cele două forțe opuse, el sfârșește prin a ceda.

Fiecare dintre romanele sale este alcătuit din două "romane": în *Ochii Maicii Domnului* există un roman al Sabine și unul al lui Vintilă, în *Cimitirul Buna-Vestire* unul al lui Unanian și celălalt al învierii morților, în *Lina* avem "romanul" Linei și "romanul" lui Trestie. Mai mult, în fiecare dintre aceste miniromane, fragmentarismul este evident în ruperea discursului prin pamflet, monolog, reportaj, confesiune, considerații despre arte, economie, pedagogie, psihologie etc. Toate acestea concretizează concepția despre roman a prozatorului, disponibilitatea iconoclastică a poetului, pulverizarea unei gândiri mineralizate, fixe, incapabile să iasă din tipare.

Cel dintâi roman al lui Arghezi, *Ochii Maicii Domnului* (1934), este și cel mai "poematic", mai liric. Subtitlul "roman" în prima ediție va fi înlocuit cu "poem" în seria *Scrieri*. Se face aici monografia unor sentimente, asemenea nuvelei romantice, analiza unor stări. Deși "nu e înlănțuită în tabloul tipurilor umane", observația dinăuntru este mai profundă decât cea exterioară. Ruperea liniarității, răsturnarea de planuri, inversarea unor etape cronologice sunt argumente pentru o perspectivă evoluat modernă. În pofida acestor fragmentarisme, ochiul romancierului e atent și faliile amenințătoare dispar, marile segmente se unesc, dând unitate. Nimic nu este făcut din pură atracție spre digresiune și cine urmărește cu atenție așa-zisele divagații le găsește un rol precis în economia cărții.

În viziunea argheziană, triunghiul mamă - tată - copil este o figură perfectă, ideală, realizabilă doar miraculos. În realitatea ficțiunilor sale, cel puțin o latură lipsește din acest triunghi și unghiul rămas cu brațele pierzându-se în infinit este dureros, o emblemă a nedesăvârșirii. Imaginea orfanului concentrează într-însa durerile însingurării, lepădării, răul și greul existenței. Absența tatălui sau a mamei, uneori a amândurora, provoacă tulburări existențiale grave. A fi orfan înseamnă a fi expus și a fi nevoit să începi lumea - șirul generațiilor - de la început. Situație precară sau care impune o răspundere totală. În *Ochii Maicii Domnului*, Vintilă e orfan. El nu și-a cunoscut tatăl și a pierdut-o pe mama lui, de unde întrega sa dramă.

Am avut o *lectură impresionistă* a acestui roman. Prin ce trece Sabina pare incredibil. Întâlnirea cu Will Horst pare că are loc aievea. Numai *oniriștii* își coboară personajele din tren în localități kafkiene, unde instanțe omnisciente oferă un sejur paradisiac tinerilor îndrăgostiți.

Imaginea clinicii, a pacienților te obligă la o *hermeneutică psihanalistă*. Discuția pe marginea metodelor de vindecare a "*animalelor nebune*" poate fi o interesantă polemică. Marc Gauthier este sau nu bine intenționat? Este un pragmatic, are pacienți bogați. Este un experimantalist care își asumă vindecarea unor minți bolnave prin exercițiul igienei. Omul este un "*animal urban*". Cearșafurile de olandă albă sunt medicamentul său. Muzica în surdina.

Sabina se contaminează. Devine irațională în sensul că acționează atipic pentru o persoană normală. E ca și cum totul se petrece în vis, iar ea urmează să se trezească în zori proaspătă și zăbind la amintirea visului ciudat. A fi locuit la o clinică de acest gen e ca și cum a r fi sub influența lecturii din Freud. Ai impresia, citindu-l, că ești nevrotic, nebun.

Este interesant comentariul autorului omniscient: "*Povestea Sabine începe ca orice viață de om, de mai multe ori*". Și etapa vis-de iubire este un nou început, o altă poveste. Ea verifică afirmația lui Horst că "*În dragoste nu judecă nimeni și nimic. Dragostea este alt mister*". Experiența celor doi e mistică. Mistica iubirii. "*Ei tăceau, dintr-un timp, amândoi, ca într-o biserică*". Biblia creează această atmosferă. Cei doi citesc din "*Cântarea Cântărilor*".

"—*Zi-mi așa, că-mi face bine, mângâie-mă cu mărgele, spune-mi vorbe mici ca dudulele și fă-mă mică, dă-mă înapoi, încet, încet, ține-mă pe genunchi și în poală și învață-mă încă o dată să*

merg, ca să mă duc să-mi iau păpușa. Vreau să mă scol din nou, vreau să merg iarăș, Păuno, dar pe alte picioare...".

Am ales acest text deoarece este de un lirism fermecător. Imperativele poetice se regăsesc, iată, și în proza argheziană, lucrurile mici își dovedesc încă o dată valoarea poetică, sunt pline de sensibilitate dar și de un rost adânc: ele sunt tămăduitoare. *Metodele psihanalitice* uzitează cuvinte ca să vindece mințile obosite. Sabina intuiește acest lucru și-și aplică metoda sieși.

Am găsit în paginile romanului un sens neuzitat azi al cuvântului canon → canonire: acela de supunere la o regulă din propria voință (și nu de chin fizic sau moral):

"—Tu ești fericită, Păuno, eu n-am putut să fiu.

--De ce? Fiindcă mă canonesc?

--Fiindcă vrei să te canonești și poți să te canonești. Și fiindcă tu crezi în ceva! Eu nu mai am nicio credință... Nu fiindcă nu vreau, ci fiindcă nu pot."

Vintilă: *"Personalitatea lui morală șovăia între tăgadă și abdicare, amândouă cerând neapărat un capital de bravură și o atitudine conformă până la capăt".*

O *interpretare biografistă* ar corela imaginea tânărului Vintilă cu cea a tânărului Arghezi: aceeași origine obscură, aceeași oscilare între credință și tăgadă (exprimate, de altfel și în poezie), aceeași vocație monahicească.

A afirma că sunt elemente autobiografice în romanele lui Tudor Arghezi este pe cât de adevărat pe atât de inoperant în planul unei exegeze. Despre un discurs intenționat asupra sa însuși a naratorului care, în *Ochii Maicii Domnului*, cum afirma Pompiliu Constantinescu, și-ar "corespunde sieși", prin faptul că ne-ar divulga unele date ale autobiografiei sale spirituale, nici nu poate fi vorba. Nu se poate reconstitui o biografie Arghezi pornind de la vreunul dintre romanele sale. Romanul strict autobiografic este o himeră - după Arghezi - și tentația sa se soldează inevitabil cu un eșec sau un hibrid, ceea ce e tot o formă eșuată.

"E de bumbac și lână. Și n-are sex. În casa asta nimeni nu are în afară de tine, după cum te văd" - complexul oedipian de care suferă Vintilă întregeste portretul din punct de vedere psihanalitic: "Nu e numai mama mea, e toată iubirea mea, tot gândul meu, idolul meu total..."

Este Arghezi romancier sau nu? După concepția interbelică, nu ar fi. Romanele lui Arghezi nu sunt romane fiindcă nu respectă înțelegerea speciei pentru momentul în care au fost scrise. Dumitru Micu apreciază: "Fiind vorba despre o scriere în proză, coerentă, organizată de un sens, i-am putea zice eventual *antiroman*, prin opunerea de ceea ce se cheamă roman în terminologie clasică". Dar un scriitor cu adevărat mare anticipează. Noutății viziunii de organizare romanescă i se adaugă capacitatea imensă de invenție verbală. Arghezi rămâne până astăzi cel puțin nou, fiindcă el ilustrează acea permanentă și necesară mutație a formelor fără de care arta romanului, ca orice artă, nu poate progresa și trăi.